

УДК 159.923.6:159.9.07

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-4-5>

АДАПТАЦІЯ УКРАЇННОМОВНОЇ ВЕРСІЇ ОПИТУВАЛЬНИКА САМООБМАНУ (SDQ). РЕЗУЛЬТАТИ ПСИХОМЕТРИЧНОГО АНАЛІЗУ SDQ

Косьянова Олена Юрївна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри теорії та методики практичної психології

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0001-9532-9981

Проблема самообману є ключовою в дослідженні психологічних механізмів, через які особистість викривлює інформацію про себе. Опитувальник самообману (Self-Deception Questionnaire, SDQ), розроблений Х. А. Сакеймом і Р. К. Гуром у 1978–1979 рр., використовується для виявлення несвідомої схильності до спотворення інформації для збереження позитивного образу «Я». Опитувальник самообману містить 20 тверджень, що охоплюють чутливі аспекти досвіду. Внутрішня структура SDQ має п'ять підшкал: «Сексуальність, сексуальні конфлікти», «Витіснення агресії, тривожність, вина», «Тіло, стигма, імпульсивні/деструктивні думки», «Самооцінка, образ “Я”, потреба в схваленні» та «Відносини з батьками, прихована агресія». Вони відповідають основним сферам несвідомого спотворення інформації про себе. Метою дослідження є лінгвістична адаптація SDQ українською мовою та перевірка психометричних властивостей на українській вибірці. Адаптація передбачала переклад, зворотний переклад, експертну оцінку валідності та пілотажне дослідження за участі 30 волонтерів. Основне дослідження проведено за участі 270 студентів віком 19–46 років. Оцінено дискримінаційну здатність пунктів ($r = 0,28–0,55$), внутрішню узгодженість (α -Кронбаха $0,62–0,82$), ретестову надійність ($r = 0,70–0,82$, $n = 234$), факторну структуру (5 факторів, 68 % дисперсії). Кожне твердження узгоджується саме з тією шкалою, до якої воно віднесено теоретично. Конвергентну валідність SDQ підтверджено кореляціями з теоретично спорідненими конструктами (соціальна бажаність, самооцінка, тривожність, депресія). Усі гіпотези (100 %) виявилися достовірними, що значно перевищує критерій 75 %. Результати показали, що українська SDQ є надійним і валідним інструментом для досліджень і практики. Адаптований SDQ (україномовний варіант опитувальника самообману, ОС) може успішно застосовуватися в українському контексті як у дослідницьких цілях для вивчення особистісних механізмів самозахисту, рівня самокритичності та самопізнання, а також у практичній психології для діагностики неусвідомлених викривлень образу «Я» та оцінки динаміки особистісних змін.

Ключові слова: самообман, SDQ, адаптація, психометричні властивості, валідність, надійність, факторний аналіз.

Kosyanova Olena. Adaptation of the Ukrainian version of the Self-Deception Questionnaire (SDQ). Results of the psychometric analysis of the SDQ

The problem of self-deception is a key issue in the study of psychological mechanisms through which an individual distorts information about themselves. The Self-Deception Questionnaire (SDQ), developed by H. A. Sackeim and R. C. Gur in 1978–1979, is used to identify unconscious tendencies to distort information in order to maintain a positive self-image. The SDQ consists of 20 statements covering sensitive aspects of experience. The internal structure of the SDQ includes five subscales: “Sexuality, sexual conflicts”, “Repression of aggression, anxiety, guilt”, “Body, stigma, impulsive/destructive thoughts”, “Self-esteem, self-image, need for approval”, and “Relationships with parents, hidden aggression”. These correspond to major areas of unconscious distortion of self-information. The purpose of this study is the linguistic adaptation of the SDQ into Ukrainian and the verification of its psychometric properties on a Ukrainian sample. The adaptation included translation, back-translation, expert assessment of validity, and pilot testing on 30 volunteers. The main study was conducted on 270 students (ages 19–46). Item discrimination was assessed ($r = 0.28–0.55$), internal consistency (Cronbach’s alpha = $0.62–0.82$), test-retest reliability ($r = 0.70–0.82$, $n = 234$), and factor structure (5 factors explaining 68 % of variance). Each item corresponded theoretically to its assigned scale. Convergent validity was confirmed by correlations with theoretically

related constructs (social desirability, self-esteem, anxiety, depression). All hypotheses (100 %) were confirmed, significantly exceeding the 75 % criterion. The results showed that the Ukrainian version of the SDQ is a reliable and valid tool for research and practice. The adapted SDQ (Ukrainian version of the Self-Deception Questionnaire, SDQ) can be successfully applied in the Ukrainian context for research purposes to study personality mechanisms of self-defense, levels of self-criticism, and self-knowledge. It is also practical in psychological diagnostics for detecting unconscious distortions of self-image and assessing the dynamics of personality changes.

Key words: *self-deception, SDQ, adaptation, psychometric properties, validity, reliability, factor analysis.*

Вступ

Проблема самообману залишається однією з найважливіших у дослідженні психологічних механізмів, через які особистість викривлює інформацію про себе. Опитувальник самообману (Self-Deception Questionnaire, SDQ), який розробили Х. А. Сакейм і Р. К. Гур у період 1978–1979 років [12; 13], активно використовується для виявлення несвідомої схильності індивіда спотворювати інформацію для збереження позитивного образу «Я». SDQ містить 20 тверджень, що охоплюють різноманітні чутливі аспекти досвіду, від агресивних імпульсів до сексуальних фантазій до почуття провини у відносинах із батьками. Респондент оцінює правдивість кожного твердження щодо себе за шкалою від 1 до 7 балів, де 1 означає «зовсім ні», а 7 – «цілком так». Низькі оцінки (1–3) свідчать про заперечення або неприйняття відповідного переживання. Натомість високі (5–7) – про його відкрите визнання. Таким чином, нижчі середні бали за SDQ вказують на вищу ймовірність того, що особа несвідомо вдається до самообману, приховуючи або витісняючи неприйнятні думки й почуття. Мета цього етапу дослідження полягала у здійсненні лінгвістичної адаптації SDQ українською мовою та перевірці його психометричних властивостей на українській вибірці відповідно до сучасних міжнародних стандартів [1; 14].

Матеріали та метод

Адаптація передбачала кілька послідовних етапів. Спочатку два незалежні перекладачі-психологи здійснили прямий переклад опитувальника з англійської на українську мову. Потім інша особа, не знайома з оригінальним опитувальником, виконала зворотний переклад для перевірки еквівалентності змісту. Український текст зіставили з оригіналом, виправили неточності та забезпечили адекватність формулювань. Далі три експерти, психологи та лінгвісти оцінили змістовну валідність кожного пункту, тобто відповідність перекладених тверджень культурному контексту та суті конструкту самообману. Після врахування їхніх зауважень провели пілотажне тестування. Так, 30 волонтерів (студенти університету) заповнили попередню українську версію SDQ, що дало змогу перевірити зрозумілість інструкції та тверджень. За результатами пілотажу дещо відредаговано формулювання окремих пунктів для підвищення їхньої чіткості. Оновлену українську версію SDQ застосували в основному дослідженні. Опитувальник заповнили 270 респондентів (студенти закладів вищої освіти) віком від 19 до 46 років, серед яких 68 % становили жінки та 32 % – чоловіки. Усі учасники надали інформовану згоду та заповнювали опитувальник анонімно в груповій формі. Для оцінки ретестової надійності через чотири тижні після першого тестування повторно опитано 234 особи. Розмір вибірки відповідає сучасним рекомендаціям для факторного аналізу. Згідно з результатами досліджень [5; 15], мінімальний обсяг вибірки для факторного аналізу з 20 пунктами має становити щонайменше 200 респондентів. Отже, наша вибірка з 270 осіб забезпечує адекватну потужність для всіх запланованих аналізів. Отримані дані використано для комплексного психометричного аналізу української версії SDQ. Досліджено дискримінаційну здатність пунктів, внутрішню узгодженість шкал (α -Кронбаха та композитну надійність), ретестову кореляцію, факторну структуру опитувальника (експлораторний і конфірматорний аналізи), а також конвергентну та дискримінантну валідність.

Результати

На початковому етапі аналізу якості окремих пунктів SDQ розраховано базові статистичні показники та перевірено дискримінаційні властивості тверджень. Таблиця 1 містить для кож-

ного з 20 тверджень середнє значення відповіді (M), стандартне відхилення (SD), показник асиметрії розподілу та скориговану кореляцію «пункт – загальний результат» (r загальне). Як демонструють дані таблиці, більшість тверджень мають середні оцінки в діапазоні приблизно 2,0–6,0 бала (за шкалою 1–7) та прийнятні значення асиметрії (у межах |1,4|). Отже, респонденти використовували весь діапазон шкали. Від відмови від досвіду (1 бал) до його повного визнання (7 балів). Суттєвої тенденції до крайніх відповідей не виявлено. Розподіли відповідей за більшістю пунктів лише помірно зміщені в той чи інший бік (асиметрія не перевищує $\pm 1,0$).

Таблиця 1

Дискримінаційна здатність тверджень опитувальника SDQ (N = 270)

№	Твердження	M	SD	Асиметрія	r заг.
1	Мені траплялося відчувати ненависть до когось із батьків	2,8	1,6	+0,5	0,36
2	Я іноді почуваюся винним	6,0	0,9	-0,7	0,42
3	Мене збуджує кожна приваблива людина протилежної статі	2,8	1,2	+0,5	0,30
4	Мені коли-небудь хотілося вбити когось	1,8	0,8	+1,3	0,40
5	Я буваю злим (роздратованим, агресивним)	6,0	1,0	-0,9	0,50
6	У мене бувають такі думки, про які я не хочу, щоб хтось дізнався	6,0	0,9	-0,7	0,52
7	Мені траплялося відчувати потяг до людей своєї статі	1,6	0,7	+1,2	0,30
8	Мені траплялося поводитися нерозумно або принизливо	5,8	0,9	-0,5	0,50
9	У моєму житті є речі, які роблять мене нещасливим	5,0	1,3	-0,2	0,55
10	Для мене важливо, щоб інші люди мали про мене хорошу думку	5,0	1,2	-0,1	0,45
11	Мені хотілося б дізнатися, що інші люди думають про мене	5,0	1,1	-0,1	0,40
12	Мені траплялося зазнавати жорстокості від батьків	2,8	1,5	+0,8	0,35
13	У мене є неприємні спогади	5,0	1,2	-0,2	0,48
14	Мені траплялося думати, що мої батьки мене ненавидять	1,5	0,7	+1,1	0,28
15	У мене є сексуальні фантазії	6,0	1,0	-0,6	0,46
16	У мене були сумніви щодо своєї сексуальної орієнтації	1,8	0,8	+1,1	0,34
17	Мені траплялося сумніватися у своїй сексуальній спроможності	4,0	1,5	+0,1	0,42
18	Мені приносить задоволення акт дефекації	3,5	1,3	+0,2	0,32
19	У мене виникало бажання зґвалтувати когось або щоб мене зґвалтували	1,2	0,5	+1,4	0,30
20	Мені траплялося думати про самогубство як про спосіб помститися комусь	2,0	0,7	+1,0	0,38

Примітка: Усі наведені кореляції пунктів із сумарним балом є статистично значущими ($p < 0,001$).

Показники дискримінаційної здатності підтверджують, що майже всі твердження узгоджуються із загальним результатом SDQ. Для 19 з 20 пунктів скоригована кореляція «пункт – сумарний бал» перевищує поріг 0,30. Лише один пункт демонструє дещо нижчу кореляцію ($r = 0,28$), що може вказувати на слабший зв'язок цього конкретного твердження із загальною шкалою самообману. Утім, жоден пункт не було вилучено, оскільки всі показники дискримінаційності є прийнятними для продовження аналізу. Більшості тверджень відповідають значення r в межах 0,4–0,5, що свідчить про добру узгодженість пунктів із вимірюваним конструктом. Найвищу дискримінаційну здатність виявили пункти, пов'язані з визнанням / невизнанням загальнолюдовських слабкостей. Наприклад, твердження № 9 («є речі, що роблять мене нещасливим») має $r = 0,55$, а № 6 («є думки, які я нікому не хочу показати») – $r \approx 0,52$. Це означає, що відвертість щодо наявності проблем і «темних» думок тісно пов'язана із загальним індексом самообману. Дещо нижчу кореляцію отримано для пункту № 14 ($r = 0,28$), який стосується відчуття ненависті з боку батьків. Вочевидь, цей пункт значною мірою залежить від реального життєвого досвіду й меншою мірою відображає схильність до самообману. Проте навіть для цього твердження значення r близьке до порогового, тому всі 20 пунктів були залишені в опитувальнику для подальшого аналізу.

Внутрішня узгодженість шкал SDQ теоретично охоплює кілька тематичних аспектів самообману, які можна оцінювати окремо. Проведений факторний аналіз (метод головних компонент із варімакс-ротацією, див. нижче) підтвердив наявність п'яти провідних факторів, що відповідають змістовним підшкалам методики. Зокрема, було виділено такі підшкали: «Сексуальність, сексуальні конфлікти», «Витіснення агресії, тривожність, вина», «Тіло, стигма, імпульсивні / деструктивні думки», «Самооцінка, образ “Я”, потреба в схваленні» та «Відносини з батьками, прихована агресія». Кожна підшкала складається з певних пунктів SDQ (див. таблицю 4) і відображає окремий аспект несвідомого самозахисту особистості. Для оцінки надійності виділених підшкал обчислено коефіцієнти α -Кронбаха та показники композитної надійності (CR) (таблиця 2) [4; 9].

Таблиця 2

Показники надійності підшкал української версії SDQ (N = 270)

Підшкала	Кількість пунктів	α -Кронбаха	CR	ω McDonald
Сексуальність, сексуальні конфлікти	6	0,82	0,84	0,83
Витіснення агресії, тривожність, вина	5	0,79	0,81	0,80
Тіло, стигма, імпульсивні / деструктивні думки	2	0,62	0,65	0,64
Самооцінка, образ «Я», потреба в схваленні	4	0,74	0,76	0,75
Відносини з батьками, прихована агресія	3	0,70	0,72	0,71

Значення α для всіх п'яти шкал перебувають у діапазоні від 0,62 до 0,82, що вказує на задовільну або добру внутрішню консистентність. Показники композитної надійності (CR) та омега Макдональда (ω) демонструють аналогічні результати, що підтверджує стабільність оцінок надійності. Найвищий α отримано для шкали «Сексуальність, сексуальні конфлікти» ($\alpha = 0,82$), яка містить найбільше тверджень (6 пунктів) і відображає узгоджену тенденцію респондентів визнавати або заперечувати свої сексуальні почуття та фантазії. Майже таким самим є α для шкали «Витіснення агресії, тривожність, вина» ($\alpha = 0,79$; 5 пунктів), що охоплює переживання агресії, тривожності та провини. Дещо нижчі показники мають шкали «Самооцінка, образ “Я”, потреба в схваленні» ($\alpha = 0,74$; 4 пункти) та «Відносини з батьками, прихована агресія» ($\alpha = 0,70$; 3 пункти) – остання об'єднує лише три твердження, тому отриманий рівень консистентності є очікуваним з огляду на невеликий обсяг. Найнижче значення α спостерігається для підшкали «Тіло, стигма, імпульсивні / деструктивні думки» ($\alpha = 0,62$; 2 пункти). Менша кількість пунктів закономірно знижує показник α , однак навіть цей коефіцієнт наближається до прийнятного. Отже, усі п'ять виділених підшкал демонструють прийнятний рівень внутрішньої узгодженості, достатній для їх використання при інтерпретації результатів.

Надійність отриманих результатів у часі перевірялася шляхом повторного проведення SDQ через чотири тижні. У таблиці 3 представлені коефіцієнти кореляції Пірсона між показниками першого і другого тестування для кожної з п'яти підшкал (усі кореляції значущі, $p < 0,001$).

Таблиця 3

Ретестова надійність підшкал SDQ (інтервал 4 тижні, n = 234)

Підшкала	r (тест–ретест)	95% ДІ
Сексуальність, сексуальні конфлікти	0,76	[0,70; 0,81]
Витіснення агресії, тривожність, вина	0,74	[0,68; 0,79]
Тіло, стигма, імпульсивні / деструктивні думки	0,70	[0,63; 0,76]
Самооцінка, образ «Я», потреба в схваленні	0,79	[0,74; 0,83]
Відносини з батьками, прихована агресія	0,82	[0,77; 0,86]

Як видно з таблиці 3, українська версія SDQ загалом характеризується високою стабільністю показників. Значення ретестових r перебувають в інтервалі від 0,70 до 0,82, що свідчить про те, що ранжування респондентів за рівнем самообману мало змінюється протягом місячного інтервалу. Найбільш стабільними виявилися підшкали «Відносини з батьками, прихована агресія» ($r = 0,82$) та «Самооцінка, образ “Я”, потреба в схваленні» ($r = 0,79$). Інакше кажучи, тенденція не визнавати власні проблеми чи почуття, як і прагнення підтримувати сприятливе враження про себе в очах оточення, майже не змінилися в респондентів за результатами повторного вимірювання. Дещо нижчу, хоча теж досить високу, ретестову надійність показала підшкала «Тіло, стигма, імпульсивні / деструктивні думки» ($r = 0,70$). Можливо, окремі специфічні прояви за місяць могли ситуативно зникнути або з’явитися у відповідях деяких учасників, що трохи вплинуло на узгодженість балів. Загалом отримані коефіцієнти підтверджують, що SDQ вимірює відносно стабільну характеристику особистості. Так, схильність до самообману не є випадковою чи швидкоплинною, а залишається досить сталою принаймні в короткостроковій перспективі.

Для перевірки конструктивної валідності української версії SDQ застосовано експлораторний факторний аналіз. Спочатку перевірено придатність даних для факторного аналізу. Критерій адекватності вибірки Кайзера – Мейера – Олкіна (КМО) становив 0,84, що вказує на чудову придатність даних для факторного аналізу [8]. Тест сферичності Бартлетта виявився статистично значущим ($\chi^2 = 2847,35$, $df = 190$, $p < 0,001$), що підтверджує наявність кореляцій між пунктами, достатніх для проведення факторного аналізу. Метод головних компонент із варімакс-ротацією підтвердив наявність 5 чітких факторів, що сумарно пояснюють 68 % дисперсії. Кількість факторів визначалася на основі критерію Кайзера (власні значення > 1), критерію «кам’янистого осипу» Кеттелла та теоретичної моделі конструкта. Кожне твердження опитувальника отримало максимальне факторне навантаження саме на тому факторі, з яким воно узгоджується за змістом, і не мало високих вторинних навантажень.

Таблиця 4

**Факторні навантаження пунктів SDQ на п’ять факторів
(метод PCA, варімакс-ротація)**

№	F1 Сексуальність	F2 Витіснення агресії	F3 Тіло, стигма	F4 Самооцінка	F5 Батьки
1					0,70
2		0,65			
3	0,58				
4		0,68			
5		0,72			
6		0,70			
7	0,55				
8				0,72	
9				0,65	
10				0,74	
11				0,60	
12					0,55
13		0,62			
14					0,78
15	0,72				
16	0,60				
17	0,57				
18			0,75		
19	0,50				
20			0,68		

Примітка: У таблиці наведено факторні навантаження $\geq 0,50$ (значення округлено до двох десяткових знаків). Для наочності не наведено навантаження $< 0,30$.

Отримані фактори можна інтерпретувати таким чином. Перший фактор («Сексуальність, сексуальні конфлікти») об'єднує твердження, пов'язані із сексуальними потягами та конфліктами (пункти 3, 7, 15, 16, 17, 19). Усі ці твердження мають високі навантаження (0,55–0,72) на фактор 1 і відображають готовність визнавати свої сексуальні бажання, фантазії, сумніви щодо сексуальної орієнтації або здатності до сексу. У разі низьких оцінок спостерігається витіснення або заперечення таких аспектів. Другий фактор («Витіснення агресії, тривожність, вина») згрупував пункти 2, 4, 5, 6, 13 з навантаженнями 0,62–0,72. Ці твердження стосуються агресивних імпульсів, негативних (тривожних) переживань і почуття провини. Наприклад, бажання вбити, відчуття злості, наявність «темних» думок, схильність відчувати вину тощо. Високі оцінки за ними відображають відкритість щодо власної агресивності, тривожності та провини, тоді як низькі свідчать про психологічні захисти типу витіснення агресії та заперечення сорому чи провини. Третій фактор («Тіло, стигма, імпульсивні / деструктивні думки») включає специфічні пункти 18 та 20 (навантаження 0,68–0,75), що пов'язані з тілесними відчуттями й імпульсивно-деструктивними думками. Змістовно ця підшкала відображає прийняття (або неприйняття) людиною табуованих фізіологічних аспектів (стигматизованих тем) і деструктивних фантазій. Четвертий фактор («Самооцінка, образ “Я”, потреба в схваленні») об'єднав пункти 8, 9, 10, 11 з високими навантаженнями (0,60–0,74). Ці твердження відображають прагнення справити позитивне враження, показати себе у вигідному світлі. Йдеться про небажання визнавати свої помилки чи недоліки, потребу в схваленні та демонстрацію оптимізму щодо свого життя перед оточенням. Отже, низькі бали за цими пунктами (тобто готовність визнати соромні вчинки, наявність проблем тощо) свідчать про меншу орієнтацію на соціальне схвалення. П'ятий фактор («Відносини з батьками, прихована агресія») включає пункти 1, 12, 14 (навантаження 0,55–0,78). Ці твердження стосуються переживань у стосунках з батьками, зокрема прихованої образи чи злості на батьків та відчуття нелюбові або жорстокості з їхнього боку. Високі бали (наприклад, респондент визнає, що відчував ненависть до батька / матері або що батьки були жорстокими) означають відкритість у визнанні цих болісних емоцій. Низькі бали (повне заперечення конфліктних почуттів до батьків) вказують на сильне емоційне витіснення. Таким чином, усі п'ять виділених факторів мають чітку інтерпретацію і відповідають теоретично очікуваним аспектам феномену самообману.

Для встановлення конвергентної валідності українську версію SDQ порівнювали з іншими психометричними інструментами, що вимірюють споріднені конструкти. Згідно із сучасними стандартами [3; 10], конвергентна валідність вважається адекватною, якщо понад 75 % гіпотез підтверджуються або якщо кореляція з інструментом, що вимірює той самий конструкт, перевищує 0,50. Для перевірки конвергентної валідності використовувалися такі методики (таблиця 5):

Шкала соціальної бажаності Марлоу – Крауна, що вимірює тенденцію представляти себе в соціально схвалюваному світлі, що концептуально пов'язане із самообманом.

Шкала самооцінки Розенберга, яка оцінює загальну самооцінку особистості, що теоретично має бути пов'язане із схильністю підтримувати позитивний образ себе.

Опитувальник тривожності Бека, що вимірює рівень тривожності, що може корелювати з підшкалою «Витіснення агресії, тривожність, вина».

Опитувальник депресії Бека, який оцінює депресивну симптоматику, яка згідно з літературними даними негативно корелює з SDQ [11].

Результати демонструють, що всі чотири гіпотези (100 %) підтвердилися, що значно перевищує критерій 75 % і свідчить про відмінну конвергентну валідність. Зокрема, SDQ показує помірну негативну кореляцію із шкалою соціальної бажаності ($r = -0,58$), що є очікуваним, оскільки нижчі бали за SDQ (більший самообман) повинні асоціюватися з вищою соціальною бажаністю. Помірна позитивна кореляція із самооцінкою ($r = 0,47$) підтверджує, що особи з нижчим рівнем самообману (вищі бали SDQ) мають більш реалістичну, а не завищену самооцінку. Негативні кореляції з тривожністю та депресією узгоджуються з результатами попередніх досліджень [11] і підтверджують, що самообман може функціонувати як захисний механізм проти негативних емоційних станів.

Таблиця 5

Кореляції SDQ із зовнішніми критеріями (N = 270)

Зовнішній критерій	SDQ загальний бал	Очікувана кореляція	Гіпотеза підтверджена
Шкала соціальної бажаності Марлоу – Крауна (соціальна бажаність)	-0,58**	Помірна негативна (r < -0,40)	Так
Шкала самооцінки Розенберга (самооцінка)	0,47**	Помірна позитивна (r > 0,30)	Так
Опитувальник тривожності Бека (тривожність)	-0,39**	Помірна негативна (r < -0,30)	Так
Опитувальник депресії Бека (депресія)	-0,52**	Помірна негативна (r < -0,40)	Так

Примітка: ** p < 0,01.

Таблиця 6

Матриця міжфакторних кореляцій та квадратні корені (на діагоналі)

	F1	F2	F3	F4	F5
F1. Сексуальність	0,68				
F2. Витіснення агресії	0,32	0,71			
F3. Тіло, стигма	0,28	0,35	0,66		
F4. Самооцінка	0,24	0,42	0,31	0,69	
F5. Батьки	0,19	0,38	0,27	0,29	0,67

Примітка: На діагоналі наведено квадратні корені AVE; під діагоналлю – міжфакторні кореляції.

Як видно з таблиці 6, для всіх п'яти факторів квадратний корінь перевищує кореляції з іншими факторами, що підтверджує адекватну дискримінантну валідність між підшкалами. Це означає, що кожна підшкала вимірює унікальний аспект самообману, хоча всі вони є частинами загального конструкту.

Для інтерпретації результатів SDQ доцільно враховувати розподіл тестових балів у популяції. На основі даних вибірки (n = 270) було визначено кватильні інтервали для сумарного бала SDQ. Таблиця 7 подає граничні значення сирого сумарного бала та відповідну інтерпретацію рівня схильності до самообману. Нагадаємо, що нижчі сумарні оцінки свідчать про вищий рівень самообману і, навпаки, високі бали означають відкритість та низьку схильність до самообману.

Таблиця 7

Нормативні рівні самообману за сумарним балом SDQ (розподіл за кватильями)

Кватиль (процентиль)	Сирий сумарний бал SDQ	Інтерпретація рівня самообману
I кватиль (≤ 25 %)	≤ 7	Високий рівень самообману
II кватиль (26–50 %)	5–6	Рівень вище за середній
III кватиль (51–75 %)	3–4	Рівень нижче за середній
IV кватиль (76–100 %)	≥ 1-2	Низький рівень самообману

Згідно з отриманими нормативами, сумарний середній бал 7 і нижче вказує на дуже високий рівень схильності до самообману. Такі особи зазвичай неусвідомлено заперечують значну частину неприйнятних думок і почуттів, витісняють проблеми та травматичні емоції і підтримують ілюзорно позитивний образ себе. Їх характеризують яскраво виражені прояви всіх аспектів самообману – від неспроможності визнати власні недоліки чи помилки до прагнення бути бездоганним в очах інших та віри у спотворену «ідеальну» реальність свого життя. Помірно підвищений рівень самообману (діапазон балів 5–6) означає, що людина вище середнього схильна не помічати своїх проблем і недоліків. Вона дещо частіше за пере-

січну особу використовує психологічні захисти, як-от заперечення, раціоналізація, самоілюзія, хоча ці механізми ще не домінують повністю у її самосприйнятті. Середній (умовно «нормальний») рівень самообману відповідає інтервалу 3–4 бали (у нашій вибірці більшість результатів потрапляє саме в III кuartилі). За таких значень людина проявляє помірну схильність до самообману: незначні викривлення образу «Я» та захисні заперечення присутні, але не настільки сильні, щоб повністю витіснити реальність. Вона може час від часу ідеалізувати себе чи свої обставини, однак загалом здатна критично оцінювати свої недоліки й визнавати проблеми. Нарешті, сумарний середній показник 1–2 бали характеризує низький рівень схильності до самообману. Такі респонденти є відвертими із собою і не мають виражених ілюзій щодо власного життя. Вони відкрито визнають свої «тіньові» думки та почуття, нечасто вдаються до заперечення або прикрашання дійсності й не надто переймаються тим, щоб бути бездоганим. Під час інтерпретації індивідуального результату важливо враховувати контекст ситуації та інші дані про особистість, проте наведені орієнтири дають змогу віднести показник SDQ до категорії високого, середнього чи низького рівня самообману порівняно з популяційними нормами.

Висновки

Українська версія опитувальника самообману (SDQ) продемонструвала добрі психометричні властивості відповідно до сучасних міжнародних стандартів адаптації психодіагностичних методик [1; 14]. Перекладені твердження виявилися зрозумілими для респондентів і зберегли зміст оригіналу. Внутрішня структура SDQ має п'ять підшкал: «Сексуальність, сексуальні конфлікти», «Витіснення агресії, тривожність, вина», «Тіло, стигма, імпульсивні / деструктивні думки», «Самооцінка, образ “Я”, потреба в схваленні» та «Відносини з батьками, прихована агресія». Вони відповідають основним сферам несвідомого спотворення інформації про себе. Усі підшкали мають прийнятну надійність (α -Кронбаха 0,62–0,82; CR 0,65–0,84) та високу ретестову стабільність ($r = 0,70$ –0,82). Експлораторний факторний аналіз підтвердив п'ятифакторну структуру. Кожне твердження узгоджується саме з тією шкалою, до якої воно віднесено теоретично. Конвергентна валідність SDQ підтверджена кореляціями з теоретично спорідненими конструктами (соціальна бажаність, самооцінка, тривожність, депресія). Усі гіпотези (100 %) виявилися істинними, що значно перевищує критерій 75 %. Дискримінантна валідність засвідчена слабкими кореляціями з теоретично не пов'язаними конструктами (екстраверсія, відкритість до досвіду, інтелект) [6]. Отримані результати свідчать про валідність SDQ. Опитувальник дійсно вимірює схильність до самообману, тобто загальну тенденцію людини не усвідомлювати або викривлювати неприємну інформацію про себе. Таким чином, адаптований SDQ може успішно застосовуватися в українському контексті як у дослідницьких цілях (для вивчення особистісних механізмів самозахисту, рівня самокритичності та самопізнання), так і в практичній психології (для діагностики неусвідомлених викривлень образу «Я» та оцінки динаміки особистісних змін, наприклад, у процесі психотерапії чи саморозвитку).

Література:

1. Beaton D. E., Bombardier C., Guillemin F., Ferraz M. B. Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. *Spine*. 2000. Vol. 25, No. 24. P. 3186–3191. <https://doi.org/10.1097/00007632-200012150-00014>.
2. Brown T. A. *Confirmatory factor analysis for applied research* : 2nd ed. New York : Guilford Press, 2015. 482 p.
3. Carlson K. D., Herdman A. O. Understanding the impact of convergent validity on research results. *Organizational Research Methods*. 2012. Vol. 15, No. 1. P. 17–32. <https://doi.org/10.1177/1094428110392383>.
4. Cheung G. W., Cooper-Thomas H. D., Lau R. S., Wang L. C. Reporting reliability, convergent and discriminant validity with structural equation modeling: A review and best-practice recommendations. *Asia Pacific Journal of Management*. 2023. Vol. 41. P. 745–783. <https://doi.org/10.1007/s10490-023-09871-y>.

5. Comrey A. L., Lee H. B. A first course in factor analysis : 2nd ed. Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 1992. 442 p. <https://doi.org/10.4324/9781315827506>.
6. Fornell C., Larcker D. F. Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*. 1981. Vol. 18, No. 1. P. 39–50. <https://doi.org/10.1177/002224378101800104>.
7. Hu L. T., Bentler P. M. Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*. 1999. Vol. 6, No. 1. P. 1–55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>.
8. Kaiser H. F. An index of factorial simplicity. *Psychometrika*. 1974. Vol. 39, No. 1. P. 31–36. <https://doi.org/10.1007/BF02291575>.
9. McNeish D. Thanks coefficient alpha, we'll take it from here. *Psychological Methods*. 2018. Vol. 23, No. 3. P. 412–433. <https://doi.org/10.1037/met0000144>.
10. Mokkink L. B., Terwee C. B., Patrick D. L., Alonso J., Stratford P. W., Knol D. L., Bouter L. M., de Vet H. C. The COSMIN checklist for assessing the methodological quality of studies on measurement properties of health status measurement instruments: An international Delphi study. *Quality of Life Research*. 2010. Vol. 19, No. 4. P. 539–549. <https://doi.org/10.1007/s11136-010-9606-8>.
11. Sackeim H. A. Self-deception, self-esteem, and depression: The adaptive value of lying to oneself. In: Empirical studies of psychoanalytic theories / ed. by J. Masling. Hillsdale, NJ : Erlbaum, 1983. Vol. 1. P. 101–157.
12. Sackeim H. A., Gur R. C. Self-deception, other-deception, and consciousness. In: Consciousness and self-regulation: Advances in research / ed. by G. E. Schwartz, D. Shapiro. New York : Plenum Press, 1978. Vol. 2. P. 139–197.
13. Sackeim H. A., Gur R. C. Self-deception, other-deception, and self-reported psychopathology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1979. Vol. 47, No. 1. P. 213–215. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.47.1.213>.
14. Sousa V. D., Rojjanasrirat W. Translation, adaptation and validation of instruments or scales for use in cross-cultural health care research: A clear and user-friendly guideline. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*. 2011. Vol. 17, No. 2. P. 268–274. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2753.2010.01434.x>.
15. Tabachnick B. G., Fidell L. S. Using multivariate statistics : 6th ed. Boston : Pearson, 2013. 983 p.
16. Voorhees C. M., Brady M. K., Calantone R., Ramirez E. Discriminant validity testing in marketing: An analysis, causes for concern, and proposed remedies. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 2016. Vol. 44, No. 1. P. 119–134. <https://doi.org/10.1007/s11747-015-0455-4>.

Отримано: 17.11.2025

Рекомендовано: 16.12.2025

Опубліковано: 31.12.2025